

Зошит вчителя

Текст: Гелена Поставка-Лех
Графічний дизайн: Пауліна Пазьдзера
Методичне редагування: Клаудія Качмарчик
Переклад: Юлія Жиліна-Худзік

ORGANIZATION OF
WORLD HERITAGE CITIES

Muzeum Krakowa

Kancelaria Prezydenta
Urząd Miasta Krakowa
pl. Wszystkich Świętych 3-4
31-004 Kraków

Вступне слово

Представлені зошити - посібник у роботі з дітьми під час занять на тему спадщини. Зацікавлення дітей темою спадщини варто розвивати вже на етапі початкової шкільної освіти, оскільки це дозволяє порушити багато інших, важливих питань, таких як: громадянська позиція, національний та місцевий патріотизм, екологія та відповідальність за довкілля. Розмова про спадщину – цікава інтелектуальна пригода, завдяки якій можна розвинути багато вмій та навичок, не лише у сфері культурної освіти.

Щоб правильно зрозуміти цілі Зошитів та ефективно використати потенціал цього інструменту, варто зазнайомитися з ідеєю спадщини так, як вона викладена на сторінках посібника.

Історія популяризації терміну «спадщина» сягає середини ХХ століття. Після Другої світової війни, коли відновлення культурного ландшафту європейського континенту стало невідкладною необхідністю, започатковано також дебат над терміном «спадщина». На ранніх етапах свого розвитку він часто був тематично пов'язаний з історичними та архітектурними пам'ятками. Таке розуміння було очевидним в часи, коли світ підраховував знищення матеріальних культурних цінностей, а першочерговим завданням була турбота про те, що залишилося непошкодженим. Однак з часом концепція еволюціонувала. Сприяли цьому дослідження культури пам'яті, здійснені численними представниками гуманітарних наук, зокрема П'єром Нора. Його публікація *Les lieux de mémoire* (Місця пам'яті), 1984 року видання, назавжди змінила сприйняття проблеми спадщини. Термін було розширено, щоб охопити ним не лише історичну вартість об'єкту, але також його культурний контекст, соціальне сприйняття та довкілля. Спадщина стала широким поняттям, яке описує не стільки саму річ, як її потенціал. Як стверджує професор Яцек Пурхла, «спадщина — це майбутнє нашого минулого». Власне таке визначення відкриває перед терміном спадщина додаткові перспективи.

Насамперед, спадщина не є замкнутою множиною. Це сукупність дуже різних предметів і явищ. Важливо, що депозитарієм такої колекції є її користувачі. Люди самі вирішують, що для них настільки важливо, щоб називати це спадщиною. Звичайно, таке розуміння пов'язане з ризиком – воно може стирати межі і привести до небезпечної заяви, що «все є спадщиною». Однак ми можемо злагодити цей підхід, помінявши одне слово: «все може бути спадщиною». І в цьому сила терміну «спадщина», який стає інструментом у руках людей. Завдяки тому, що кожен може сам вирішувати, що буде його спадщиною, ми можемо будувати суспільство чутливих і залучених в справи культури осіб.

Саме тому в представлених Зошитах неодноразово зустрічається коротке «визначення» ідеї спадщини. Варто підкреслити два аспекти цього визначення. По-перше, воно наголошує, що спадщина – це цінності. Таке розуміння цього терміну дозволяє побачити різницю між спадщиною та пам'яткою, які інколи ототожнюють. По-друге, таке визначення сприяє активному підходу до обговорюваного питання. Воно підкреслює, що спадщина – це сукупність цінностей, які ми хочемо передати майбутнім поколінням. Таким чином ми ставимо користувачів у центр проблеми, даємо їм вибір – вирішуйте самі, що і в якому стані хочете передати своїм нащадкам. Користувачі спадщини не є пасивними одержувачами схем визначених попередніми поколіннями, вони стають активними «контакторами».

Але навіть взагалі вчити про спадщину? Тут ми підходимо до другого важливого моменту: інтерпретації поняття спадщини. В основу Зошитів покладено ідею Фрімана Тілдена - американського дослідника, піонера в галузі інтерпретації спадщини, які займався переважно її природним аспектом. Саме під час співпраці з національними природними заповідниками США він розвинув основні ідеї інтерпретації спадщини. У 1957 році він описав їх у книзі *Interpreting Our Heritage* («Інтерпретація нашої спадщини» - польське видання 2019 року). За словами Тілдена, інтерпретація відрізняється від інформації тим, що базується на особистому досвіді користувача. Її задача – допомогти зрозуміти і оцінити конкретну спадщину. А це - крок до захисту спадщини. Ми схильні ангажуватися в справи, які є для нас важливі, які ми розуміємо і до яких ми схильні емоційно. Поки пам'ятки, історія та традиції будуть для їх користувачів лише абстрактними ідеями та туманними поняттями, ми матимемо проблеми із захистом спадщини наших предків. У свою чергу, будуючи суспільство людей, які усвідомлюють собі потенціал та особисте значення спадщини для кожного з них, ми вчимо наступні покоління дбати про цей винятковий ресурс, який ми називаємо спадщиною. Саме така ціль Зошитів - ознайомити дітей із темою спадщини, виховати в них цікавість до подальшого вивчення безмежної множини культурних і природних чудес.

Як користуватися Зошитами?

Рекомендуємо реалізувати зошити у визначеному порядку, хоча можна використовувати їх також вибірково. У будь-якому випадку, радимо на першому етапі курсу використати зошит № 1, а також – навіть частково – зошити № 2 і № 3, або на їх основі представити дітям поняття спадщини.

У кожному зошиті конкретні визначення чи ідеї пов'язані з простими, цікавими завданнями, які повинні зробити школярі. Деякі з них можна виконати разом на уроках (прості загадки), інші – більш трудомісткі, як наприклад розмальовки – можна задати учням для самостійної роботи вдома.

Важливо ставитися до Зошитів, як до посібника – допомоги для проведення уроків.

Основним методом проведення занять має бути безпосередній контакт з учнями, розмова та взаємодія. Питання представлені в окремих зошитах більш детально описані в матеріалі нижче. На його основі можна готуватися до уроку і вільно вести бесіду з дітьми.

У зошитах зображені рамки з важливими термінами (рамка «Слід пам'ятати») і цікавими фактами (рамка «Цікавий факт»), які доповнюють зміст посібника. Їх можна використати як відправну точку для обговорення з дітьми конкретних питань.

Зошити можна використовувати як на етапі початкової шкільної освіти, так і в навчанні учнів 4-5 класів.

ВКАЗІВКИ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ ОКРЕМИХ ЗОШИТІВ

ЗОШИТ № 1

Зошит 1 має на меті познайомити з поняттям спадщини, пояснити значення цього терміну та розповісти дітям, яку важливу роль спадщина відіграє в нашому житті.

Завдання № 1

спадщина знаходиться всюди, а не лише в музеї. Ми щодня зустрічаєм її приклади, спадщина може допомогти нам у роботі або бути джерелом наших захоплень.

Завдання № 2

Це завдання має на меті показати різну мотивацію осіб, що займаються спадщиною, також заохочувати учнів до пошуку власної мотивації. Це також гарна нагода для інтеграції групи – учасники занять можуть краще пізнати один одного. Якщо вам важко розмовляти з групою, нижче наведено список запитань, які допоможуть дітям почати діалог.

Допоміжні питання:

Які ти маєш захоплення, що тебе цікавить?

У тебе є улюблена книга?

Що хочеш робити коли виростеш?

Пам'ятай!

Поясни: Спадщина присутня всюди навколо нас, а не лише в музеї чи заповіднику. Треба навчитися її розпізнавати, щоб зрозуміти, що вона тісно пов'язана з нашим життям.

Завдання № 3

Попросіть кількох учнів щоб вони прочитати свої пропозиції. Потім разом із класом визначіть чи вони насправді є прикладом спадщини. Це допоможе показати, наскільки різноманітною може бути спадщина.

ЗОШИТ № 2

У Зошиті 2 діти вперше зустрічаються з терміном матеріальна спадщина, який відноситься до пам'яток. Школярі дізнаються чим відрізняються пам'ятники, знайомляться з різними типами матеріальної спадщини.

Поясни: Пам'ятка – це твір людини або щось, пов'язане з її діяльністю.

Варто знати:

Пам'ятки історії – це об'єкти особливої історичної, наукової та мистецької цінності, які мають велике значення для культурної спадщини країни (Польщі, України). До них належать нерухомі пам'ятки, такі як: архітектурні споруди, парки та сади, кладовища, пам'ятки техніки, оборонні фортифікації, міські урбаністичні ансамблі та місця, де відбувались важливі історичні події. У Польщі пам'ятки історії є однією з форм охорони спадщини. Такий статус надається об'єктам на підставі постанови Президента Республіки Польща.

ЗОШИТ № 3

У Зошиті 3 діти ознайомляться з поняттям нематеріальної спадщини та дізнаються про її різні прояви.

Розрізнення нематеріальної та матеріальної спадщини може бути, особливо на початку курсу, складним для наймолодших. Як додаткову вправу, що допоможе дітям набутти навичок у цій сфері, пропонуємо гру «Шаради зі спадщиною» (дивись: Ігри та задачі на тему спадщини).

Поясни: Ремесло — це виготовлення предметів вручну або за допомогою простих інструментів, завдяки конкретним вмінням.

Варто знати:

Бортництво — вид пасічництва, що полягає в розведенні бджіл у лісах, у спеціально підготовлених колодах (порожніх стовбурах дерев), тобто - бортях. На зміну цьому ремеслу, яке колись було дуже популярним і навіть мало свої особливості, прийшли більш ефективні способи розведення бджіл і отримання меду. Однак сьогодні бортництво переживає свій ренесанс. Сучасні ентузіасти продовжують традиції бортництва, а їх діяльність була помічена у 2020 році коли це ремесло було внесене до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Поясни:

У випадку звичаїв, обрядів або вмінь пов'язаних із традиційними ремеслами, спадщина це не предмет, а те, що ми робимо щось так, як робили наші предки. Тим паче, що результати нашої роботи не мусить бути тривалими. Приклад: традиційно прикрашені великднівні писанки ми з'імо і від них нічого не залишиться. Але ж ми їх виконали згідно нашої традиції і наступного року розпишемо яйця ще раз. Хоча ми робимо нові писанки, ми продовжуємо той самий старий звичай.

ЗОШИТ № 4

У Зошиті 4 діти ознайомляться з поняттям природної спадщини, а також дізнаються про деякі форми охорони найколишнього середовища.

Варто знати:

Національний парк Вірунга (Вірунга) - національний парк у північно-східній частині Демократичної Республіки Конго, заснований у 1925 році - перший національний парк в Африці.

Великий Бар'єрний риф - найбільший у світі кораловий риф, розташований уздовж північно-східного узбережжя Австралії, у Кораловому морі.

Єллоустон (Єллоустонський національний парк) – перший у світі національний парк, заснований у 1872 році. Розташований на північному заході США (в штатах Вайомінг, Монтана і Айдахо).

Біловезька Пуща - природний лісовий комплекс у південно-східній Польщі та Білорусії. В межах Польщі розташований Біловезький національний парк.

Варто знати:

Національний парк — це відносно велика територія, визначена законом, що збереглася в природному стані або майже незмінена діяльністю людини. Це одна з форм охорони природи в Польщі - на території національних парків охороняється природа та натуральний ландшафт. Загальна площа національних парків Польщі становить 3168 квадратних кілометрів, а найбільшу площу займає Бебжанський національний парк.

ЗОШИТ № 5

Зошит 5 стосується сприйняття спадщини в сімейній, місцевій, національній, регіональній та світовій перспективах.

Завдання № 1

Національний парк — це відносно велика територія, визначена законом, що збереглася в природному стані або майже незмінена діяльністю людини. Це одна з форм охорони природи в Польщі - на території національних парків охороняється природа та натуральний ландшафт. Загальна площа національних парків Польщі становить 3168 квадратних кілометрів, а найбільшу площу займає Бебжанський національний парк.

ЗОШИТ № 6

Зошит 6 обговорює питання, пов'язані з родинною спадщиною.

Завдання № 1

Перед уроком запропонуй учням дізнатися якомога більше про свою родину: нехай запитують батьків про імена своїх дідусів і бабусь і, якщо це можливо, прадідусів і прабабусь. Також можна запропонувати розповісти цікаві історії, пов'язані з родичами.

ЗОШИТ № 7

Зошит 7 вводить термін кулінарної спадщини, зокрема - пов'язаної з Краковом. Перед проведенням цього уроку доцільно провести заняття про нематеріальну спадщину (Зошит 3), або самостійно пояснити її концепцію та навести дітям декілька прикладів.

Підготуй:

якщо ти сам / сама не з Кракова чи його околиць, збери інформацію про традиційні продукти та страви, характерні для вашого регіону.

Поясни:

Кулінарна спадщина – це не конкретна страва чи харчовий продукт, а те, що ми використовуємо під час приготування традиційних рецептів, за якими готували наші предки. Осципек – сир, який ми їмо в польських горах – сам не є прикладом кулінарної спадщини, але спосіб його приготування - так.

Завдання № 3

Попроси учнів, щоб перед уроком вони поговорили зі своїми батьками, бабусями, дідусями про страви, які є їх сімейною традицією. Завдання можна виконати також вдома після опрацювання теми в школі.

Цей урок може бути відправною точкою для обговорення теми місцевих звичаїв і традицій (Зошит 9).

ЗОШИТ № 8

Зошит 8 розповідає про те як спадщина охороняється на державному рівні та як кожен з нас може і повинен особисто піклуватися про неї.

Варто знати:

Об'єкти культурної та природної спадщини на території Малопольського воєводства, які внесені до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО це:

- архітектурний ансамбль старого міста Кракова (перший об'єкт Польщі, що потрапив до списку ЮНЕСКО);
- королівські соляні шахти Величка і Бохнія;
- маньєристичний архітектурно-ландшафтний комплекс і парк паломників у Кальварії Зебжидовській;
- Аушвіц-Біркенау - німецький нацистський концтабір;
- Бінарова, Дембно, Ліпніца Дольна, Сенкова - дерев'яні церкви південної Малопольщі (разом із церквами в місцевостях Блізне і Гачова в Підкарпатському воєводстві);
- дерев'яні церкви карпатського регіону (польско-український об'єкт в списку ЮНЕСКО) – у Малопольщі це церкви в селах Брунари, Квятонь, Овчари і Поврозьник..

ЗОШИТ № 9

Зошит 9 представляє матеріальну та нематеріальну культурну спадщину Кракова.

Варто знати:

«Пані з горностаєм» - картина Леонардо да Вінчі, написана в 1490 році в Мілані.

На портреті зображена дівчина, яка тримає на руках горностає (ласку). Це Цецилія Галлерані - укохана міланського герцога Людовіко Сфорца. Горностає є символом їхнього

кохання: після того, як герцог прийняв від короля Неаполя Фердинанда Арагонського Орден Горностая, його стали називати «Білим Горностаєм». Перші два склади імені дівчини також походять від грецької назви горностая (*galee*). Близько 1800 року цю картину придбав і подарував своїй матері – Ізабелі, польській князь Адам Єжи Чорторийський. Тепер портрет експонується в Музеї Чорторийських в Кракові. «Пані з горностаєм» є однією з найважливіших і найцінніших картин польських колекцій.

Завдання № 2

Після того, як діти виконали завдання, покажи їм репродукцію картини Леонардо да Вінчі.

Варто знати:

СТАРЕ МІСТО КРАКОВА БУЛО ВНЕСЕНО ДО СПИСКУ ВСЕСВІТНЬОЇ КУЛЬТУРНОЇ ТА ПРИРОДНОЇ СПАДЩИНИ ЮНЕСКО В 1978 РОЦІ, ЯК ОДНЕ З ПЕРШИХ ДВАНАДЦЯТИ МІСЦЬ У СВІТІ! КРАКІВСЬКА ТРАДИЦІЯ ВИКОНАННЯ РІЗДВЯНИХ ВЕРТЕПІВ («ШОПКА») БУЛА ВНЕСЕНА ДО РЕПРЕЗЕНТАТИВНОГО СПИСКУ НЕМАТЕРІАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ ЛЮДСТВА У 2018 РОЦІ.

ЗОШИТ № 10 (рекомендовано для 5 класу)

У зошиті розглядається система влади в польському місті на прикладі Кракова. Це чудова підготовка до розмови про громадянське суспільство. Зошит можна використовувати як окремий урок або разом із зошитом 9.

Варто знати:

Президент (мер) міста Кракова – голова виконавчої влади міста Кракова. Президента жителі міста обирають що 5 років під час загальних, рівних, прямих виборів, хляхом таємного (анонімного) голосування. Президент здійснює виконавчу владу.

Краківська міська рада - орган законодавчої влади в Кракові. Рада складається з 43 депутатів, яких вибирають жителі міста. Термін повноважень Ради міста Кракова конкретного скликання це 5 років.

Громадський бюджет – також відомий як бюджет участі – це демократичний процес обговорення та прийняття рішень, під час якого мешканці вирішують, на що використати частину коштів міського бюджету. Вперше в історії громадський бюджет був використаний в бразильському місті Порту-Алегрі в 1989 році.

ІГРИ ТА ЗАБАВИ НА ТЕМУ СПАДЩИНИ

Ігри та забави, які можна проводити з дітьми як онлайн, так і під час зустрічей.

ШАРАДИ ЗІ СПАДЩИНОЮ

Ділимо клас на групи (команди) і граємо в класичні шаради, тобто просимо одного учня з групи жеребково вибрати слово (список слів - термінів що пов'язані з темою спадщини - додається) і намалювати його на дошці. Гру можна розігравати в двох варіантах.

Варіант 1: особа, яка малює термін, вказує його категорію. Після вгадання слова запитуємо групу, чи для всіх зрозуміло, чому цей термін знаходиться в даній категорії.

Варіант 2: не надаємо категорії. Група, яка вгадає слово, має шанс заробити додатковий бал, якщо учні правильно визначать категорію.

Матеріальна	Нематеріальна	Природна
замок у Мальборку краківський Ринок Вавель Ейфлева вежа Великий китайський мур	Смігус Дінгус (мокрый понеділок) Лайконик малювання писанок легенда про вавельського дракона «Про собаку, що їздила поїздом»	дуб «Бартек» Великий Бар'єрний риф Планти африканський слон рись

Вавель	замок у Мальборку
Ейфлева вежа	Великий китайський мур
Лайконик	африканський слон
дуб «Бартек»	Смігус Дінгус (мокрый понеділок)
малювання писанок	Великий Бар'єрний риф
Планти	легенда про вавельського дракона
рись	«Про собаку, що їздила поїздом»
	краківський Ринок

МУЗЕЙ ПОВСЯКДЕННОГО ЖИТТЯ

Просимо дітей принести до школи (або на урок онлайн) улюблені предмети, якими вони користаються кожного дня (не електроніку!), наприклад: чашку, книжку, пенал чи іграшку. На уроці пояснить учням, що ми створимо незвичайний музей – музей нашого повсякденного життя. Роздаємо дітям «карти експонату» (у додатку зразок карти - шаблон для самостійного друку і використання). Просимо дітей заповнити карти згідно інструкції - це будуть підписи під експонатами у музеї. Потім кожен учень кладе свій «експонат» і, біля нього, його карту. Починаємо екскурсію по музею. Можна заздалегідь пояснити дітям, що хоча цей музей незвичайний, ми повинні поводитися тут як у справжньому музеї, тобто не бігати, не кричати і не торкатися експонатів. Даємо учням приблизно 15 хвилин щоб побачити всі предмети. Тоді просимо всіх повернутися на свої місця і питаємо дітей про їх враження - що їм сподобалося.

Це створює нагоду для дискусії: **Що таке спадщина? Чи спадщиною є лише те, що знаходиться у справжньому музеї? Чи важливо також наше повсякденне життя? Чи наше повсякденне життя може бути темою історії, чи ми можемо чогось від нього навчитися?** В гру можна грати також у варіанті «*Родинні пам'ятки*», однак це рекомендується лише тоді, коли ми впевнені, що для нікого з дітей не складе труднощів розповідати про свою сім'ю.

ЮНИЙ ЖУРНАЛІСТ

Ділимо групу на пари. Один учень з пари має за завдання провести з другим учнем інтерв'ю на тему його спадщини. Можна написати на дошці – як приклад – декілька запитань (запропонуйте учням використовувати ввічливі форми, як підчас справжнього інтерв'ю!):

- Звідки ви родом?
- Що цікавого можна побачити у вашому районі?
- Яка ваша улюблена різдвяна традиція?
- Чим ви пишаєтесь у своїй країні?
- Де ви любите відпочивати?

Залежно від кількості груп, просимо пари розповісти про інтерв'ю або разом – цілим класом - обговорюємо результати. Запитуємо учнів, чи це був для них цікавий досвід, що вони дізналися про своїх колег. Питаємо, чи вони знайшли спільні інтереси або традиції - тобто спільну спадщину. Які теми їх відрізняють – тобто чим кожне з них унікальне? Розмовляємо з класом про те, що у кожного з нас є своя спадщина, але також багато справ нас об'єднує.

МУЗЕЙНА КАРТА ЕКСПОНАТУ			
НАЗВА	АВТОР	ДАТА СТВОРЕННЯ	КРАЇНА ПОХОДЖЕННЯ
ІНВЕНТАРНИЙ НОМЕР	ОПИС		
ВАРТІСТЬ			
РОЗМІР	ЗОБРАЖЕННЯ ПРЕДМЕТУ		
ВАГА			
МАТЕРІАЛ			
ТЕХНОЛОГІЯ ВИГОТОВЛЕННЯ			

МУЗЕЙНА КАРТА ЕКСПОНАТУ			
НАЗВА	АВТОР	ДАТА СТВОРЕННЯ	КРАЇНА ПОХОДЖЕННЯ
ІНВЕНТАРНИЙ НОМЕР	ОПИС		
ВАРТІСТЬ			
РОЗМІР	ЗОБРАЖЕННЯ ПРЕДМЕТУ		
ВАГА			
МАТЕРІАЛ			
ТЕХНОЛОГІЯ ВИГОТОВЛЕННЯ			